

“HARD SKILLS” ТА “SOFT SKILLS” ІНКЛЮЗИВНО КОМПЕТЕНТНОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

“HARD SKILLS” AND “SOFT SKILLS” OF INCLUSIVELY COMPETENT FOREIGN LANGUAGE TEACHER

Досліджено феномени “hard skills” та “soft skills” сучасного вчителя. Обґрунтовано необхідність їх наявності та формування з метою розвитку інклюзивної компетентності вчителя іноземної мови. Визначено перелік «твердих навичок» інклюзивно компетентного вчителя іноземної мови. Визначено перелік «м'яких навичок» інклюзивно компетентного вчителя іноземної мови. Визначено форми, методи, прийоми їх формування та розвитку на навчальних заняттях у системі підвищення кваліфікації.

Ключові слова: “hard skills”, “soft skills”, учитель іноземної мови, інклюзивно компетентний учитель іноземної мови, підвищення кваліфікації.

Исследованы феномены “hard skills” и “soft skills” современного учителя. Обоснована необходимость их наличия и формирования с целью развития инклюзивной компетентности учителя иностранного языка. Определен перечень «твердых навыков» инклюзивно компетентного учителя ино-

странного языка. Определен перечень «мягких навыков» инклюзивно компетентного учителя иностранного языка. Определены формы, методы, приемы их формирования и развития на учебных занятиях в системе повышения квалификации.

Ключевые слова: “hard skills”, “soft skills”, учитель иностранного языка, инклюзивно компетентный учитель иностранного языка, повышение квалификации.

Phenomenon “hard skills” and “soft skills” of modern teacher are discovered. The necessity of their presence and forming with the purpose of foreign language teacher inclusive competence is substantiated. The list of hard skills of inclusively competent foreign language teacher was determined. The list of soft skills of inclusively competent foreign language teacher was determined. Forms, methods and ways of their forming and developing at the training sessions in the system of postgraduate education are defined.

Key words: “hard skills”, “soft skills”, foreign language teacher, inclusively competent foreign language teacher, postgraduate education.

УДК 373.5.04:316.61:81'243

Казачінер О.С.,
докт. пед. наук,
доцент кафедри методики
навчання мов і літератури
КВНЗ «Харківська академія
неперервної освіти»

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Інклюзивне навчання висуває нові вимоги до вчителя закладу загальної середньої освіти. Він повинен вміти: визначити пріоритетні корекційні, навчальні, виховні завдання, напрями їх реалізації; розробити індивідуальний корекційно-компенсаторний план роботи для кожної дитини з урахуванням нозологій; адаптувати навчальні плани, програмний матеріал, методи, форми навчання та виховання до індивідуальних освітніх потреб дітей; орієнтуватися на соціальний досвід, пізнавальні можливості кожної дитини; розробляти різноманітні прийоми та засоби для сприяння загальному розвитку дітей; створювати умови для соціальної адаптації дітей з особливостями психофізичного розвитку та здорових дітей, набуття ними соціальних навичок [2, с. 142]. Інакше кажучи, для сучасного інклюзивно компетентного вчителя, тобто для такого, який уміє ефективно працювати з дітьми, які мають особливі освітні потреби, разом з однолітками типового розвитку в умовах закладу загальної середньої освіти, неабияке значення має наявність так званих “hard skills” («тверді навички») та “soft skills” («м'які навички»), тобто навичок, пов'язаних із формальним (технічним) боком професійної діяльності, а також універсальних соціальних навичок, пов'язаних з ефективною комунікацією та взаємодією з учнями, батьками школярів, колегами, адміністрацією закладу загальної середньої освіти. Особливе значення

це має для вчителів іноземних мов, оскільки діти з особливими освітніми потребами, як відомо, зазнають значних ускладнень у вивченні цього навчального предмета.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженню феноменів “hard skills” та “soft skills” присвячено наукові праці О. Абашкіної [1], Н. Длугунович [3], К. Коваль [4], J. James Heckman, Tim D. Kautz [5] та інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз вітчизняних та закордонних наукових праць свідчить про те, що “hard skills” та “soft skills” необхідні для працевлаштування майбутніх фахівців, є складником підготовки ІТ-фахівців, ключем до побудови професійної кар'єри загалом. Проте питання необхідності наявності та формування “hard skills” та “soft skills” із метою розвитку інклюзивної компетентності вчителя, зокрема викладача іноземної мови, не є дослідженим, але є нагальною потребою сьогодення і потребує окреслення шляхів вирішення.

Метою статті є визначення переліку твердих та м'яких навичок інклюзивно компетентного вчителя іноземної мови; форм, методів, прийомів їх формування та розвитку на навчальних заняттях у системі підвищення кваліфікації.

Виклад основного матеріалу. Розкриємо власне зміст понять “hard skills” та “soft skills”. Так, «жорсткі» вимоги (“hard skills”) легко виміряти, вони об'єктивні. До цієї групи належать професійні

знання, вміння та навички, які необхідні, у нашому випадку, вчителю іноземної мови для виконання професійних завдань навчання учнів цього предмета в умовах інклюзивного освітнього середовища.

У свою чергу, «м'які» вимоги ("soft skills") складно виміряти, тому їх оцінка суб'єктивного спрямування (чесність, ініціативність, працелюбність, здатність до навчання, творчі здібності тощо). Термін "soft skills" найчастіше під час перекладу визначають як «м'які» навички (компетенції), проте трапляються й інші переклади, наприклад, «людські» або «уніфіковані». "Soft skills" – свого роду перелік особистих характеристик, які так чи інакше пов'язані з ефективною взаємодією з іншими людьми. Це навички, прояв яких важко виявляти, безпосередньо визначати, перевіряти, наочно демонструвати. До цієї групи належать індивідуальні, комунікативні й управлінські навички. Ключова різниця в оволодінні "soft skills" і "hard skills" полягає в тому, що «м'яких» навичок складно навчитися із книжок або просто під час виконання своїх функціональних обов'язків. Як слушно зазначає К. Коваль [4, с. 163], у сучасному світі головне – це інформація, а володіння знаннями – статичне, адже вони можуть швидко стати неактуальними. Важливішим є здобуття необхідної інформації в потрібний момент. Відповідь на цю жорстку вимогу ринку праці можуть дати ті люди, які зможуть оволодіти «м'якими» навичками.

Враховуючи сказане вище, можна визначити перелік "hard skills" інклюзивно компетентного вчителя іноземної мови.

Насамперед це наявність у вчителя методологічних, психолого-педагогічних та спеціальних знань, які є підґрунтям для запобігання появі проблем, пов'язаних із навчанням іноземної мови дітей з особливостями психофізичного розвитку разом з їхніми здоровими однолітками в закладах загальної середньої освіти, й основою для зміни власної педагогічної поведінки в умовах інклюзивного освітнього середовища, уміння оперувати цими видами знань, а також застосовувати їх на практиці.

Так, методологічні знання передбачають філософське розуміння вчителем основ інклюзивної освіти; концепцію особистісно орієнтованого, диференційованого навчання; знання теоретичних основ інклюзивної освіти в діалектичній єдності з потребами суспільства, викликами часу, а також знання щодо визначення місця й ролі інклюзивного навчання в системі освіти дітей з особливими освітніми потребами, основоположні цінності та принципи навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку разом з однолітками типового розвитку, на базі закладу загальної середньої освіти; концепції, які розкривають єдність законів

розвитку стандартної дитини й дитини з нозологією, провідну роль навчання в розвитку учнів.

Психолого-педагогічні знання – це знання принципів побудови інклюзивної освіти, її системи й змісту освітніх програм та індивідуальних програм і планів: системи принципів і засобів особистісно орієнтованої взаємодії з дітьми; знання психолого-педагогічних умов для розвитку пізнавальної мотивації та здібностей дітей з особливостями психофізичного розвитку до вивчення іноземних мов; знання психологічних основ педагогічної діяльності з організації вивчення школярами іноземної мови в умовах інклюзії; знання основ корекційної педагогіки в навчально-виховній роботі з дітьми, що мають особливості психофізичного розвитку, та просвітницької педагогічної роботи з їхніми батьками, зокрема під час організації освітнього процесу з іноземної мови.

Спеціальні знання – це знання історії та культурної спадщини країни, мова якої вивчається, народних традицій, звичаїв, обрядів, усної народної творчості та творчості поетів і прозаїків, знання типологій труднощів, пов'язаних з оволодінням дітьми з особливими потребами іноземною мовою, знання особливостей засвоєння звукової сторони, орфографічної, лексичної, граматичної, синтаксичної, морфологічної правильності усного та писемного мовлення дітьми з різними особливими освітніми потребами порівняно з учнями типового розвитку; знання найефективніших форм, засобів, методів і прийомів, а також спеціальних діагностичних та корекційних методик розвитку мовлення дітей.

До "hard skills" можна також віднести вміння вчителя: адаптувати й модифікувати навчальні матеріали з іноземної мови відповідно до різних особливих освітніх потреб учнів; застосовувати у власній педагогічній практиці найефективніші форми, засоби, методи і прийоми, а також спеціальні діагностичні та корекційні методики розвитку мовлення дітей; створювати іншомовне середовище на уроках та в позаурочній діяльності таким чином, щоби його навчальний, виховний та розвивальний потенціал був найбільш оптимальним для кожної дитини відповідно до її віку, особливостей психофізичного й інтелектуального розвитку, різних рівнів та можливостей щодо опанування школярами іноземних мов; формувати й розвивати вміння оцінних суджень учнів у процесі сприймання ними художніх текстів, навчати дітей висловлювати ставлення до моральних учинків героїв художніх творів іноземною мовою.

Під час навчальних (лекційні, практичні, семінарські) занять у системі підвищення кваліфікації вчителів іноземних мов у КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти» "hard skills" формуються шляхом ознайомлення вчителів із філософією, змістом, перевагами інклюзивної освіти, пробле-

мами її запровадження в Україні, з категоріальністю дітей, які мають особливі освітні потреби. Учителі набувають необхідних теоретичних та практичних знань щодо нормативно-правової бази, особливостей навчання дітей різних нозологій, специфіки побудови та проведення уроку іноземної мови в класі, де навчаються діти з особливими освітніми потребами, а також щодо побудови індивідуальної програми розвитку таких учнів. Це здійснюється як під час викладу лекційного матеріалу, так і під час переглядів навчальних відео (відеоматеріали дистанційних курсів “Education for All: Disability, Diversity and Inclusion”, “Inclusive Learning and Teaching Environments”, “Dyslexia and Foreign language Teaching”, “The Right to Education”, “Teaching for Success: Learning and Learners”, “Teaching for Success: Lessons and Teaching”, “Teaching for Success: The Classroom and the world”), обговорень питань, що виникають у вчителів, аналізу нормативно-правових документів.

Окремим етапом практичних занять було залучення слухачів до розроблення фрагментів уроків іноземної мови з урахуванням наявності в класі дітей з особливими освітніми потребами: мовленнєва зарядка, актуалізація опорних знань, презентація, практика нового мовного або мовленнєвого матеріалу, закріплення вивченого на уроці, повідомлення домашнього завдання.

Під час організації семінарських занять учителям пропонувалися навчальні відеофільми (фрагменти міжнародного форуму «Вчимося жити разом» (16 листопада 2017 р., м. Харків), «Короткая версия фильма «Инклюзия», «11 самых необычных детей в мире», «Не такие, как мы думаем. Как живут люди с синдромом Дауна». Учителям іноземної (англійської) мови пропонувалися навчальні відео “Barriers to learning”, “A social or individual problem” (матеріали дистанційного курсу “Education For All: Disability, Diversity and Inclusion”, запровадженого університетом Кейп Таун), де йшлося про різних дітей з особливостями психофізичного розвитку, а також ті форми, методи та прийоми, які застосовуються під час роботи з ними. Слухачі мали змогу обмінюватися власним досвідом, якщо він є, роботи з особливими дітьми. Шляхом застосування технологій «Мікрофон» та «Мозковий штурм» визначалися форми, методи та прийоми, які будуть доцільними в роботі з різними категоріями дітей з особливими освітніми потребами. Обговорене оформлювалося у вигляді таблиць та інтелект-карт.

Брейн-ринг «Розвиток професійної компетентності вчителів іноземної мови» зазвичай проводився як підсумок навчання слухачів на курсах підвищення кваліфікації. Гра складалася з 5 раундів: 1 раунд – «Педагогічний словник», 2 раунд – «Експерти з педагогіки», 3 раунд – конкурс капітанів, 4 раунд – кросворд «Навчаємо іноземної мови»,

5 раунд – «Асоціації». Кожний раунд обов'язково містив запитання й завдання, які стосуються особливостей організації інклюзивної освіти. Зміст запитань і завдань змінювався залежно від категорії та рівня професійної підготовки слухачів.

Як бачимо, такі знання, уміння та навички вчителів можна легко виміряти, наприклад, за допомогою тестових завдань різних рівнів складності. Так, нами проводилося тестування трьох рівнів: I рівень – запитання з кількома варіантами відповідей (необхідно обрати правильний варіант); II рівень – завдання на встановлення відповідностей; III рівень – творче завдання (наприклад, аналіз педагогічної ситуації тощо).

Що стосується “soft skills”, то до них ми відносимо наявність в інклюзивно компетентного вчителя іноземної мови таких професійних та особистісних рис, як: педагогічна любов, доброта, порядність, толерантність, прихильність до дітей; високий рівень внутрішньої та зовнішньої культури; уміння позитивно сприймати дитину з особливими освітніми потребами в класі, вчити учнів сприймати її так само; уміння володіти, керувати почуттями; педагогічний такт; комунікативні здібності; уміння співпрацювати з батьками, колегами, адміністрацією тощо.

З метою розвитку “soft skills” учителі переглядали фрагменти художнього фільму «Зірочки на Землі» (Індія, 2007 р.), зміст якого полягав у висвітленні особливостей роботи з дитиною-дислексиком. Після перегляду фрагментів організовано обговорення побаченого в групах:

– перша група: як учитель проводить бесіду з батьками хлопчика, на що звертає їхню увагу; проблемами під час бесіди з батьком; створення вчителем ситуації для батьків, в якій опинився восьмирічний хлопчик, що має проблеми із читанням та письмом;

– друга група: бесіда вчителя з учнями – увага дітей звертається на те, що багато видатних людей (Агата Крісті, Уолт Дісней, Альберт Ейнштейн, Томас Едісон та інші), які мали труднощі із читанням і письмом, досягли всесвітньої слави й успіху в житті. Як учитель розповідав про цих людей учням, водночас поважаючи гідність дитини-дислексика;

– третя група: безпосередня робота вчителя із хлопчиком. Звертаємо увагу на форми, методи та прийоми, які вчитель може застосовувати у своїй педагогічній практиці, а також на те, що під час навчання вчитель спирався на сильні сторони дитини, зокрема на вміння й прагнення гарно малювати.

Увага вчителів зверталася на особистісні якості, притаманні молодому вчителю, які допомогли дитині досягти успіху в навчанні.

Додатково із цією ж метою – визначення необхідних особистісних та професійних якостей

інклюзивно компетентного вчителя – слухачам курсів пропонувалося переглянути художній фільм «Тріумф (Історія Рона Кларка)» (США), а також російський художній фільм «Училка».

Висновки. З усього сказаного вище можна дійти висновку, що для сучасного інклюзивно компетентного вчителя, тобто для вчителя, який уміє ефективно працювати з дітьми, що мають особливі освітні потреби, разом із однолітками типового розвитку в умовах закладу загальної середньої освіти, неабияке значення має наявність так званих “hard skills” («тверді навички») та “soft skills” («м’які навички»). Особливе значення це має для вчителів іноземних мов, оскільки діти з особливими освітніми потребами, як відомо, стикаються зі значними труднощами під час вивчення цього навчального предмету. До перших належить наявність у вчителя методологічних, психолого-педагогічних та спеціальних знань щодо запровадження інклюзивної освіти. До других – наявність в інклюзивно компетентного вчителя іноземної мови таких особистісних рис, як: педагогічна любов, прихильність до дітей; високий рівень культури; уміння позитивно сприймати дитину з особливими освітніми потребами в класі, учити дітей сприймати її так само; уміння володіти, керувати почуттями; педагогічний такт; комунікативні здібності; співпраця з батьками, колегами, адміністрацією тощо.

Як бачимо з вищезазначеного, “hard skills” та “soft skills” нерозривно пов’язані між собою та не можуть існувати відокремлено в роботі інклюзивно компетентного вчителя, зокрема викладача іноземної мови. Крім того, варто зазначити, що досить складно їх чітко розмежовувати, оскільки вчитель повинен мати як безпосередні професійні навички навчання іноземної мови, зокрема в інклюзивному освітньому середовищі, так і соціальні навички,

які допомагають педагогові налагодити стосунки з учнями класу, батьками дітей, колегами, адміністрацією й учнів один з одним, тим самим також забезпечити ефективну організацію освітнього процесу.

У системі підвищення кваліфікації вчителів іноземних мов “hard skills” та “soft skills” формуються й розвиваються в слухачів під час проведення навчальних лекційних, практичних, семінарських занять у формах лекцій, переглядів відео, залучення вчителів до обговорення, аналізу педагогічних ситуацій тощо.

Перспективою подальших наукових пошуків може, на нашу думку, стати розроблення якісного діагностичного інструментарію, який застосовуватиметься в післядипломній освіті з метою вимірювання рівня сформованості та розвитку “hard skills” і “soft skills” інклюзивно компетентного вчителя іноземної мови.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Абашкина О. Soft skills: ключ к карьере. *Справочник по управлению персоналом* : научный журнал. 2008. № 9 (сентябрь). С. 124–126.
2. Волошина О., Дмитренко Н. Підготовка майбутніх учителів іноземної мови до роботи в інклюзивних класах. *Наукові записки. Серія «Педагогіка»*. 2016. № 4. С. 142–149.
3. Длугунович Н. Soft skills як необхідна складова підготовки ІТ-фахівців. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2014. № 6 (219). С. 239–242.
4. Коваль К. Розвиток “soft skills” у студентів – один із важливих чинників працевлаштування. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2015. № 2. С. 162–167.
5. Heckman James J., Kautz Tim D. Hard Evidence on Soft Skills. *Working Paper 18121* ; *National Bureau of Economic Research*. June 2012. URL: <http://www.nber.org/papers/w18121>.